

Az olvasótábortól a civil egyetemig

Olaszótábor, népfőiskola, civil egyetem – biztos vagyok abban, hogy ezekkel a fogalmakkal az utóbbi években-évtizedekben sokan találkoztunk, abban azonban, sajnós, korántsem vagyok bizonyos, hogy e mozgalom huszonöt éves története után megfelelő rangot, társadalmi elismertséget kapott volna. Pedig a népművelés, a közösségteremtés, a falu kultúrájának fejlesztése terén az olvasótáborok, majd az azt követő mozgalmak maradandót alkottak-alkothatnak ebben az országban.

De mi indította el ezt a mozgalmat? Hogyan alakult a története a csaknem három évtized alatt? Az egyik alapító „atya”, a szociológus *Varga Csaba* egy egész kötetet szentelt e kérdéseknek. *Szabadságkísérletek* című könyvében harminc korabeli írását tárja elénk: ő maga „múlt-könyvnek”, „cselekvések dokumentumának” nevezi művét. A kötet azonban már első átlapozásra is többnek tűnik, mint dokumentumok pusztja gyűjteményének. A harminc, nagyjából időrendi sorrendbe szerkesztett írás nem csupán egyes eseményekről ad számot; segítségükkel az olvasó bepillantást nyerhet egy nagyszerű elképzelés megvalósításának folyamatába, sikereibe, kudarcaiba.

Műfajilag igen nagy változatosságot mutat a kötet, különösen az első fele. Találunk benne többek között újságban lezajlott vitát az olvasótáborokról, szociológiai felmérést arról, hogy mi a boldogság, beszélgetéseket *Bánlaky Pállal* és *Kamarás Istvánnal*, útmutatót táborozóknak. A szerző helyenként még szépírói eszköztárát is felhasználja, mint például az 1976-os bajai olvasótáborról szóló részben, vagy a *Más-képpen napok* című naplórészletben. A kötet második fele azonban mintha túlzottan elmélkedő stílusú lenne; a nyolcvanas évek történéseit már szinte kizárólag narratívákban mondja el a szerző: a falukísérletek és a népfőiskolák kapcsán leírja, hogy *mi van, mi az, ami van*, és minek *kel-lene* még lennie – némi utópiával, mely különösen az utókornak írt 1992-es bíz-tás első mondatával tűnik ki: „Túlságosan sok nem változott, Szép Kedveseim.”

Erénye a műnek, hogy az általa alkotott és használt kifejezéseket magyarázattal

látja el. Már az előszóban megtudjuk, mit rejt a filozofikus hangzó cím: „A közeli és a távoli cél az, hogy a személyek és a közösségek relative autonómok lehessenek.” Maga az *olvasótábor* kifejezés is sokféle értelmet nyer: Bánlaky Pál szavaival „Az olvasótábor: világértelmezés. Önmagunk megismerésének is egy lehetséges gyakorló pályája”; illetve „...az emberi élet kiteljesítésének modellje”. Ennek pedig sajátos módszere az egyenrangú felek közti kötetlen beszélgetés, de nem csupán irodalmi alkotásokról, hanem például a fű fűségéről, s így a résztvevőket a tábor gondolkodni tanítja.

További előnye a műnek a reflektív-önelemző-értékelő látásmód. Az *Interjú-párbaj (Bánlaky Pállal)* című részben a szerző kollégájával egy kevéssé sikeresnek ítélt tábor tapasztalataiból kiindulva körbejárja az olvasótáborok szervezésének minden apró részletét, eredményét, s az egyik legfőbb konklúzióként megállapítja: „akkor érhetünk el eredményeket, ha a valóságból, a gyerekek élményanyagából indulunk ki.” Hasonló, ám még alaposabb, rendszerezettebb reflexiót olvashatunk az *Egy mozgalom mérlegében*, mely 1983-ban íródott.

Említést kell tennünk a mű hiányosságairól is. Elsősorban szerkesztési problémákra szeretném felhívni a figyelmet. Az utóbb idézett tanulmányban például több hivatkozás is szerepel különböző szerzőkre, de sem lábjegyzetben, sem a tanulmány vagy a kötet végén nem találjuk meg a megfelelő bibliográfiai adatokat. A kötet ugyan közli Varga Csaba válogatott írásainak jegyzékét, ám például a 114. oldalon szereplő saját, 1973-as írásából vett

idézetről nem derül ki, hogy az adott évben megjelent melyik publikációjából származik. Az egyébként szolid, de elegáns kivitelű kötet számítógépes szerkesztése is lehetett volna precízebb: gyakoriak a szavak belsejében megmaradt elválasztójelek, mint például „Magyar-ország”, „önvizi-gálathoz”, vagy pedig az elválasztás történt helytelenül (pl. „harmin-chat”). Máshol a rossz helyen nyomott enter sortörést eredményezett. Helyesírási hibák is előfordulnak: a „kí-vűl”-t rövid *ü*-vel, a „lexikon-cikk”-et egybe, az „országreform stratégia”-t pedig kötőjellel illetett volna írni. Kár, hogy ezek a hibák éppen egy művelődésről, olvasásról szóló könyvben jelentkeznek.

A kötet azonban mégsem csupán a népművelésről szól. Hiteles képet nyújt az utóbbi néhány évtized társadalmi viszonyairól, bemutatja a mozgalom visszhangját, megismerhetjük korunk néhány főbb közéleti problémáját. Izgalmas, gondolatokat ébresztő olvasmány, s mivel az utószó – bár nem túl derűlátó – nem zárja le a művet, az olvasó minden bizonnyal számíthat a folytatásra.

VARGA CSABA: *Szabadságkísérletek*. V-Kiadó, Bp. 1997, 253 old.

Gocsál Ákos

Értelemmel és szívvel...

Kezembe veszem Bálványos Huba és Sánta László könyvét és átpörgetem a lapokat: szemléltető ábrák villannak fel, áttekinthető rendszerezések és tematikusan szervezett képes oldalak. Az egyik lapon egymás mellett ikon, plakát és szőnyegminta, díszes pálinkásbutykosok, Bálint Endre festménye és címertervek – a síkon való ábrázolás konvencionának egyikét szemléltetik; máshol Leonardo fatanulmánya mellett Samu Géza faszobra, egy családja-ábra és tartóoszlopként beépített természetes állapotú fatörzs egy Makovecz-épületben – az oldal a közlésformákat magyarázza. Már a puszta lapozgatásból, a szöveges oldalak képéből és a képes oldalak szélesre nyitott világából kitetszik, hogy a vizuális nevelésről valami egészen újszerű és átfogó gondolkodású könyvet tartok a kezemben.

A Budapesti Tanítóképző Főiskola Vizuális Nevelési Tanszékén tanító Bálványos Huba és Sánta László könyvüket először 1991-ben adták tanítványaik kezébe a főiskola belső kiadványaként. Már akkor számos tanítóképző intézmény megrendelte-megszerezte a hallgatói számára. Érezhető volt ugyanis, hogy olyan anyagról van szó, amely végre osztalni kezdi a vizuális nevelés körüli homályosságot és bizonytalanságokat, amely megváltoztathatja azt a pedagógiai gondolkodást, amely hozzá nem értésre hivatkozik és a képzőművészeti kötődés miatt óvatoskodva nyúl a területhez.

Ráadásul a főiskolai jegyzet megjelenése egybeesett és szemléletileg összecsen-

gett a kialakulófélben lévő Nemzeti Alaptantervvel és a benne körvonalazódó vizuális kultúra követelményekkel – és ez nem véletlen, hiszen Bálványos Huba igen jelentős szerepet játszott az alaptantervi vizuális kultúra követelmények megalkotásában. Avagy nézzük más irányból: a vizuális nevelés tantárgyat tanító számos pedagógus gyakorlatában már országszerte benne volt, érlelődött az a változtatás, amelynek egyfajta elméleti megokolás, értelmező feltárása hiányzott – egy olyan mű, amely a korhoz igazodó gondolkodásbeli váltást tükrözi.

Ha az utóbbi tíz év valamelyik időpillanatából az ország különböző részeiből egymás mellé gondoljuk a rajzórákat és